

Wasserstein, W. (1990). *Uncommon Women and Others / The Heidi Chronicles and Other Plays* (Foreword by Andre Bishop). N.Y.: Harcourt Brace Jovanovich. P. 1-72.

Zherebkina, I. (2000) *Feminist-s'ka teoriya 90-kh rokiv: problemy ta paradoksy reprezentatsiyi zhinochoyi sub"yektyvnosti* // *Filosofs'ka dumka*. № 6. S. 56-71.

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТЕРМІНА *ФЕМІНІТИВ* У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ МОВОЗНАВСТВІ

Патріарх В. О. (Вінниця, Україна)

<https://orcid.org/0000-0002-4509-5360>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6453819>

Abstract

Nowadays the metalanguage of modern gender linguistics is in the stage of developing as a number of its terms do not have the monosemantic meaning. The *feminitive* (*female nomination*) is one of them. The aim of the article is to study the approaches of modern researchers to interpret the term *feminitive*. Different types of the meaning of this term, which were suggested by linguists in different research periods, are considered in this analysis. Common and different features of the term *feminitive* interpretation are distinguished, which are stated not only in modern dictionaries of terms, but also in research papers. This analysis gives us an opportunity to consider that there are narrow and broad approaches to the comprehension of the term *feminitive*. The term *feminitive* is a female naming unit, which is marked as the feminine gender in grammar, being the alternative to the notions of the masculine gender (Ukr. *uchytel` – uchytel`ka*). It is considered to be the most widespread narrow comprehension.

Some scientists narrow the meaning of this term yet more. They suppose that this notion emphasizes a group of words, which possibly show masculine and feminine genders at the same time. They are also marked as the feminine gender in the language structure (Ukr. *syrota, nevdakha*). These nouns are determined to be common ones. However, the notion *feminitive* is much broader and includes lexical,

word-forming, morphemic, syntactical and phraseological units of the language system.

The *feminitives* are determined to be a wide sub-system of words nowadays, which have a proper status and characteristic features. However, there are two parallel ways of writing of this term – *feminitive* and *feminative*. The necessity to standardize the orthography of this term is required.

Keywords: gender linguistics, feminine, masculine, common gender, metalanguage, term, female nomination, parallel orthographic form.

Актуальність цього дослідження полягає в тому, що хвиля фемінізму в Україні почала активізуватися з 90-х років ХХ ст. та охопила не лише соціологічний, юридично-правовий, але й культурологічний та літературний напрями, значно зачепивши і сферу мовознавства. Сучасна лінгвістика переживає так званий «гендерний бум». Наголосимо, що «лінгвістична гендерологія вивчає взаємозв'язок біологічної статі людини з її культурною ідентичністю, психологічними особливостями й різними видами поведінки, насамперед мовленнєвої, тому й першочерговими завданнями лінгвогендерології є дослідження особливостей відображення статі в мові...» (Kosmeda, 2014, p. 16).

Важливою проблемою лінгвогендерології є розуміння терміна *фемінітив*. На сьогодні відсутнє однозначне його тлумачення, тому *мета* цієї наукової студії полягає в з'ясуванні підходів сучасних дослідників до вироблення дефініції для терміна *фемінітив*. До аналізу залучено визначення цього терміна, запропоновані мовознавцями на різних етапах дослідження актуалізованої проблеми. Зазначмо, що простежуємо й паралельні (дублетні) орфографічні форми – *фемінітив* (Shevchenko, 2016; Brus, 2009) і *фемінатив* (Zagnitko, 2012; Arkhanhel's'ka, 2019). Навіть у цьому питанні немає єності серед мовознавців.

У словнику гендерних термінів, укладеному З. Шевченко, який містить базову термінологію в галузі гендерології загалом та фемінізму зокрема, знаходимо вузьке розуміння цього терміна, порівн.: «*фемінітиви* – це слова жіночого роду, альтернативні або парні аналогічним поняттям чоловічого роду,

що належать до всіх людей незалежно від їхньої статі: *льотчик* – *льотчиця*, *письменник* – *письменниця*, *професор* – *професорка*, *директор* – *директриса* тощо. Тобто можна сказати: «Вона є викладачем англійської мови», так само як і: «Вона є викладачкою англійської мови». *Фемінітиви* часто використовують для боротьби з гендерною сліпотою та для посилення гендерної чутливості. На думку деяких феміністів, сучасні мовні норми сприяють дискримінації жінок і завищенню значущості чоловіків, у той час як завдання *фемінітивів* – відновити гендернолінгвістичну рівність» (Shevchenko, 2016, p. 255). Отже, цей термін зазвичай використовують на позначення номінацій жінки за різними ознаками – професією, родом діяльності та іншими ознаками.

Дефініцію терміна знаходимо і в авторитетному словнику лінгвістичних термінів, що укладений А. Загнітком, де задекларовано, що «*фемінативи* (лат. *femina* – жінка) – слова, які потенційно є виразниками чоловічої і жіночої статі, а у структурі мови вони марковані граматичним жіночим родом, що й зумовило їхню назву: *невдаха*, *нероба*, *плакса*, *нахаба*, *непосида*, *сирота*, *забіяка*, *задавака*, *сіромаха*» (Zagnitko, 2012, p. 77). Подібні форми номінують як іменники спільного чи парного роду.

Торкаючись проблеми інтерпретації терміна фемінітив, А. Архангельська також наголошує: «Визначення й розуміння обсягу терміна *фемінатив* (*фемінітив*), що останнім часом надійно увійшло до термінового апарату мовознавчих (і не лише гендерно спрямованих) студій, не є одноставним. Його дефініцію нам вдалося віднайти у Вікіпедії (вільній енциклопедії): “*фемінітиви* (*фемінативи*; *nomina feminativa*, *nomina feminina*; від лат. *femina* – жінка, *femininus* – жіночий) – група морфологічних одиниць, маркованих граматичним жіночим родом, альтернативних або парних аналогічним одиницям чоловічого роду, що утворює здебільшого стилістично забарвлений прошарок словникового складу, сфера вжитку якого часто перебуває за межами літературного мовлення”» (Arkhanhel's'ka, 2019, p. 19). Хоч Вікіпедію і не вважаємо надто авторитетним виданням, однак дослідниця має рацію, коли наголошує, що безіменний автор наведеного вище визначення, «залучає до

цього розряду лише морфологічні одиниці, тимчасом як поняття *фемінатив* є набагато ширшим, оскільки включає у себе і лексичні, і словотвірні, і морфологічні, і морфолого-синтаксичні одиниці, і фразеологічні, – на загал усі засоби мовного позначення особи жіночої статі» (Arkhanhel`s`ka, 2019, p. 19). Отже, А. Архангельська пропонує широкий підхід до розуміння терміна *фемінатив*.

Натомість М. Брус, що підтримує вузький підхід до його інтерпретації, переконана: «*Фемінітиви* постали в сучасній українській мові як самобутня, неповторна категорія слів, що має право претендувати на окрему лексичну підсистему» (Brus, 2009, p. 67), тобто йдеться лише про одиниці лексичного рівня. Ця дослідниця зауважує, що фемінітиви – це: (1) багаточисельна і багатогранна підсистема, що складає понад п'ять тисяч номінацій, (2) які мають належну термінологічну базу: поняття з основою *фемін-* та інші, (3) статус самостійних лексичних одиниць, (4) що утворюють відповідні тематичні лексико-семантичні підгрупи, наприклад, назви жінок за типом діяльності, родом заняття, професією, споріднення та ін., (5) характеризуються відповідною маркованістю, певними стилістичними ознаками, наприклад, нейтральні й марковані, книжні й розмовні та ін., (6) вступають у традиційні парадигматичні зв'язки між собою (синонімії, антонімії, гіперо-гіпонімії), (7) мають усталену словотвірну базу (назви чоловіків), (8) характерні способи словотворення (продуктивний суфіксальний, менш продуктивний префіксальний та ін.) і (9) виявлять власний дериваційний потенціал (див.: Brus, 2009, p. 67). Як видається, М. Брус вдало репрезентувала узагальнену характеристику українських *фемінітивів*, хоч і не врахувала, що для творення *фемінітивів* можуть бути залучені й інші одиниці мовної системи, наприклад, фразеологічні.

Висновки. У ході цього дослідження з'ясовано, що термін *фемінатив* викликає суперечки серед дослідників. Простежуємо два підходи до його розуміння: вузький і широкий. Однак і у вузькому розумінні науковці також неодностайні: найбільш вузько інтерпретує *фемінативи* А. Загнітко, оскільки

відносить до них лише клас слів, що включає номінації осіб, які потенційно є виразниками і чоловічої, і жіночої статі одночасно (залежно від контексту), а у структурі мови марковані граматичним жіночим родом (укр. *сирота*); їх ще номінують іменниками спільного, або парного роду. Дещо ширше розуміння фемінітивів полягає в тому, що їх розглядають як номінації особи жіночої статі, які позначені жіночим граматичним родом, що альтернативні аналогічному поняттю чоловічого роду (укр. *учитель* – *учителька*). Широкий підхід до інтерпретації фемінітивів полягає в тому, що до цього класу слів включають номінації жіночої статі, виражені не лише лексичними засобами мови, але й одиницями інших рівнів мовної системи.

References

- Arkhangel's'ka, A. (2019). *Femina cognita. Ukraïns'ka zhinka u slovi i slovniku* [Femina cognita. The Ukrainian woman is in the word and in the dictionary]. Kïiv: Vidavnichii dim Dmitra Burago [in Ukrainian].
- Brus, M. (2009). *Feminitivi ukraïns'koï movi v perepletinni davnikh i suchasnikh tendentsii* [The feminine gender-specific job titles of the Ukrainian language in the correlation of ancient and modern traditions]. I, 46, 61–69 [in Ukrainian].
- Zagnitko, A. (2012). *Slovník suchasnoï lingvistiky: ponyattya i termini* [The dictionary of modern linguistics: notions and terms]. (Vol. 4). Donets'k: DoNNU [in Ukrainian].
- Kosmeda, T. A., Karpenko, N. A., Osipova, T. F., Salionovich, L. M., Khaliman, O. V. (2014). *Genderna lingvistika v Ukraïni: istoriya, teoretichni zasady, diskursivna praktika* [The gender linguistics in Ukraine: history, theoretical base, discourse practices]: [kolekt. monogr.]; za nauk. red. prof. T. A. Kosmeda; Kharkiv: KHNPU im. G. S. Skovorodi; Drohobich: Kolo [in Ukrainian].
- Shevchenko, Z. (ukladach) (2016). *Slovník tendernikh terminiv* [The dictionary of gender terms]. Cherkasi: vidavets' Chabanenko YU. [in Ukrainian].